

**Ж.УУГАНЧИМЭГ**

*Хууль сахиулахын их
сургуулийн Ерөнхий
эрдмийн сургуулийн
Иргэний эрх зүйн
тэнхимийн ахлах багш*

ИРГЭНИЙ ЭРХ ЗҮЙН ЧИГЛЭЛЭЭР КЛИНИК СУРГАЛТ ЯВУУЛАХ ОНЦЛОГ, АЧ ХОЛБОГДОЛ

Хуульч хүний зайлшгүй эзэмшвэл зохих ур чадварыг оюутнууд сургууль төгссөний дараа, ажилд орсон хойно, практик дээр ажиллаж туршлага суух явцад олж авна хэмээн манай ихэнхи их, дээд сургуулиуд үзэж ирсэн. Хуульчдыг бэлтгэж байгаа их, дээд сургуулиудын тогтолцоо, зорилго, сургалтын төлөвлөгөө, агуулгыг үзэхэд дээрхи чиг хандлагыг тодорхой олж харж болно. Үүний улмаас эрх зүйч мэргэжлээр төгсөгчид нь хүмүүст хууль эрх зүйн зөвлөлгөө өгөх, эрх зүйн акт, баримт бичгийн эхийг бэлтгэх, боловсруулах, шүүх хуралдаанд оролцох, мэтгэлцэх, иргэний хэрэгт иргэд, хуулийн этгээдийг төлөөлөн оролцох зэрэг үйл ажиллагаанд мэргэжлийн алдаа гаргах, дутуу дулимаг хандах, дадлага ур чадвар дутагдах тал олонтоо гардаг.

Гэтэл энэхүү ур чадвар, дадал, түүний тодорхой хэсгийг суралцах хугацааны туршид онолын сургалттай хослуулан клиник сургалтын хүрээнд суралцагч бүрт эзэмшүүлж, төлөвшүүлж болно.

Ялангуяа иргэний эрх зүйн чиглэлээр оюутанд олгох онолын мэдлэгийг гүнзгийрүүлэн бататгах, иргэний процесс ажиллагаанд оролцох, хууль зүйн зөвлөгөө тусалцаа үзүүлэх чадвартай болгоход клиник сургалтын гүйцэтгэх үүрэг маш чухал юм.

Ийм учраас клиник сургалт дахь иргэний эрх зүйн хичээлийг хөтлөн явуулах

гол онцлог нь хуульчдын ажил үүргийг хийж гүйцэтгэх практик дадал, ур чадварыг олж авахад нь оюутанд туслахад оршино.

Хуульчийн мэргэжлийн ур чадварт:

- Аливаа асуудлыг шийдвэрлэх бүхий л боломж хувилбарыг бүхий л боломж, хувилбаруудыг урьдчилан харж чаддаг байх
- Бусдыг сонсож, ярилцаж мэдээлэл авч чаддаг байх
- Эрх зүйн хэм хэмжээг тайлбарлах, хуулийг хэрэглэх ур чадвар эзэмшсэн байх
- Сэтгэн бодох, харьцуулан үзэх, хэргийн материалыг шинжлэн судлаж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх
- Илтгэх
- Бусдыг итгүүлэх ур чадварыг эзэмшсэн байх гэх мэт олон зүйлийг хамааруулан үздэг.

Иргэний эрх зүйн чиглэлээр клиник сургалтыг явуулах талаар түүний онцлогыг авч үзэхээс өмнө ер нь хууль зүйн клиник сургалтын талаар эхлэн авч үзэх шаардлагатай.

Хуульзүйн дээд боловсрол нь боловсролын ерөнхий тогтолцооны хэсэг бөгөөд хуульзүйн стандартад зааснаар онолын мэдлэг, практик дадлыг тодорхой хэмжээгээр тэнцвэржүүлэн сургах сургалт юм.

Хууль зүйн клиник сургалт нь Хууль зүйн дээд боловсролын салшгүй бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд онолын мэдлэгийг оюутан илүү өөрийн болгож эзэмшүүлэхэд тусладаг төдийгүй оюутныг нийгмийн социаль амьдралд бэлтгэх, дасан зохицуулахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Өөрөөр хэлбэл хуульзүйн клиник боловсрол нь сургалтын төлөвлөгөөнд тулгуурлан үйлчлүүлэгчтэй ажиллах замаар хуульчийн ажлын ур чадварт оюутныг сургах зорилготой СУРГАЛТЫН ХЭЛБЭР юм.

Хуульзүйн клиникийн зохион байгуулалтын хэлбэр

1. Их сургууль/тэнхим/-ийн бүтцэд байгуулсан ХЗКТ

2. Хэд хэдэн их сургуулийн оролцоотой байгуулсан их сургууль дундын ХЗКТ
3. Ашгийн бус хуулийн этгээдийн дэргэд байгуулсан ХЗКТ
4. Төрийн байгууллагын дэргэд байгуулсан ХЗКТ
5. Бусад

Хуульзүйн клиник төвийн үйл ажиллагааны чиглэл

- Нийтийн эрхзүйн чиглэлийн хуульзүйн клиник
- Тусгайлсан чиглэлийн хуульзүйн клиник
- Хязгаарлагдмал чиглэлийн хуульзүйн клиник

Хууль зүйн клиник боловсролын зорилт нь танхимд олж авсан онолын мэдлэгээ практикт хэрэглэхэд оюутанд гарч буй хийдлийг шийдвэрлэх явдал юм. Энэхүү зорилт нь ч иргэний эрх зүйн чиглэлээр клиник явуулахад мөн дэвшигдэн гарч ирж байгаа юм.

Хуулийг мэднэ гэдэг нь түүний үг үсгийг бус, харин түүний учир холбогдлыг нь мэднэ гэсэн үг юм. Тиймээс хууль, түүний дотор иргэний хууль тогтоомжийг хэрэглэж сурах, хуулийн зүйл заалтыг зөв ойлгож дүн шинжилгээ хийх, хэрэг маргааныг шийдвэрлэхэд тэдгээрийг бүрэн дүүрэн ашиглах чадварыг эзэмшүүлэх нь Иргэний эрх зүйн хичээлийн нэгэн гол зорилго болон тавигддаг. Энэхүү зорилгыг биелүүлэхэд тухайн чиглэлээр клиник сургалтыг зохион байгуулах нь чухал ач холбогдолтой юм.

Иргэний эрх зүйн чиглэлээр клиник сургалтыг дараахь хэлбэрээр зохион байгуулж явуулж болно.

1. Иргэний хууль тогтоомжийг хэрэглэх
2. Нотлох баримтыг бүрдүүлэх
3. Хууль зүйн зөвлөгөө өгөх
4. Иргэний шүүн таслах ажиллагаанд оролцуулах
5. Эрх зүйн бичиг баримтын эхийг бэлтгэх

Иргэний хэрэг маргааныг шийдвэрлэх шатанд суралцагсад зохигчдийг төлөөлөх, холбогдох нотлох баримтуудыг бүрдүүлэх, цуглуулах, мөн үйлчлүүлж байгаа иргэдтэй харилцах тэдгээрт хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, туслалцаа үзүүлэх, өмгөөлөх зэрэг янз бүрийн ажиллагаанд оролцох иргэний төрөл бүрийн хэрэгт биечлэн оролцох зэрэг нь тухайн чиглэлээр явуулж байгаа клиник сургалтын нэг давуу тал юм. Ийнхүү оролцсоноор оюутаны хувьд зохих дадлага туршлага, ур чадвар суух, олж авсан эрх зүйн мэдлэгээ бататгах, шинэ мэдлэг олж авах ач холбогдолтой.

Хууль зүйн клиник сургалтын төвд хандсан үйлчлүүлэгчдийг хүлээн авах, хэргийн бүртгэл хөтлөх, үйлчлүүлэгчээс тавьж буй асуудал, хүсэлтийг судлах шийдвэрлэх арга замыг хайх, хууль зүйн зөвлөлөгөө өгөх, эрх бүхий байгууллагад хандах гэх мэт өмгөөлөгчийн үйл ажиллагааг оюутнууд хэрэгжүүлэх нь тэдэнд хуульчийн дадал, хэвшил, зохих чадвар бүрдүүлэхэд онцгой үр нөлөөтэй.

Хууль зүйн клиник сургалтын иргэний эрх зүйн хичээлийг тодорхой зорилго чиглэлтэй бие даасан хэд хэдэн хэсэгт хуваан үзэж болно. тухайлбал:

- a) Лекц
- b) Семинар дасгал
- c) Загварчлал
- d) Дүрд тоглох
- e) Үр дүнг нь тодорхойлох гэх мэт.....

Клиник сургалтанд хичээлийг лекцийн хэлбэрээр зайлшгүй зохион байгуулах шаардлагатай. Лекцийн зорилго нь оюутан хуульчийн ур чадвар, дадал дүй эзэмшихэд шаардлагатай бүхий л онолын болон практик мэдээллийг өгөхөд оршино.

Танхимын сургалтын өөр нэг хэлбэр нь дасгал, семинарын хичээл байдаг. Энэхүү хичээлийг тухайн клиникийн мэдээллийн бааз суурь, оюутны хөтөлж байгаа иргэний хэрэг маргаанд тулгуурлаж явуулах нь илүү үр дүнтэй, сонирхолтой болдог. Түүнчлэн удирдагч багш нь сэдэв тус бүрээр бодлого,

дасгал, бодит тохиолдол, кейс дээр оюутнуудыг багт хувааж ажиллуулах, өөр хооронд нь мэтгэлцүүлэх, асуудал хэлэлцүүлэх аргыг хэрэглэх боломжтой.

Иргэний хэргийг хянан хэлэлцээд шүүхээс гаргасан шийдвэр, тогтоол, захирамж, магадлал, түүнчлэн иргэд, хуулийн этгээдээс гаргасан иргэний нэхэмжлэл, эрх зүйн баримт бичгийг тарааж судлуулах, иргэний шүүх хуралдааны видео бичлэгийг үзүүлэх зэрэг нь Клиник сургалтын загварчлалын аргад хамаарна.

Иргэний хэргийн болон шүүх хуралдааны оролцогчийн дүрд тоглуулах арга замаар иргэний хэрэг маргааныг шийдвэрлэх ажиллагааг явуулах үйлчлүүлэгчид хууль зүйн зөвлөгөө өгөх, өмгөөлөх ур чадварыг оюутанд зохих хэмжээгээр эзэмшүүлэх боломжтой.

Эцэст нь дүгнэж авч үзвэл хууль зүйн клиник сургалт бол бодит үйлдлээр дамжуулан хуульчийн мэргэжлийн ур чадварыг эзэмшүүлэх, суралцагчийг аливаа асуудалд шурган оруулах, хийнгээ суралцах, ярилцангаа сурах зарчим дээр тулгуурласан сургалтын хамгийн оновчтой хэлбэр юм.



Г.НАРАНБАЯР

*Дорноговь аймгийн
Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх
албаны шийдвэр
гүйцэтгэгч*

ГЭР БҮЛИЙН ДУНДЫН ЭД ХӨРӨНГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ЗАРИМ АСУУДАЛ.

Гэр бүлийн эрх зүйн зохицуулалтын түүхэн хөгжил, уламжлал

Монголчууд газар нутагтаа төрөө үүсгэн байгуулж, хууль цаазыг зохиож ирсэн эртний сонгодог уламжлалтай хэмээн судлаачид нэг бус удаа тэмдэглэсэн нь бий. Эртний хууль цаазын сурвалж бичгүүдэд эрх зүйн салбараар нь системчлээгүй харин нэгэн цааз бичигт нэгтгэн бичиж зохицуулж байсан.

Гэр бүлийн харилцааг зохицуулсан бие даасан эрх зүйн акт байгаагүй нь гэр бүлийн эрх зүйгээр зохицуулах нийгмийн харилцаа байгаагүй гэсэн үг биш. Ийм харилцаа түүхийн аль ч үед байсан. Түүнийг төрийн цааз бичиг болон заншлын хэм хэмжээгээр давхар зохицуулж байсан нь илт юм. Их засаг хууль³⁶ бол Монголын феодалын нийгмийн харилцаа, төрт ёсны үеийн гол хууль бөгөөд эзэн Чингисийн үеэс зарлиг, тогтоол, ихэс дээдсийн үүрэг, даалгаврын хэлбэрээр гарч ирсэн хэм хэмжээнүүдийг нэгтгэн эмхтгэж төрийн гол хууль болгон тунхагласан байна. Энэ хуульд гэр бүлийн харилцаа тэр дундаа гэр бүлийн эд хөрөнгийн харилцааг хэрхэн зохицуулж байсныг тоймлон үзвэл: Олон эхнэртэй

³⁶ С.Жаалан-Аажав "Халх журам Монголд улсын хууль цаазын эртний дурсгалт бичиг", УБ, 1985, 15 тал